

ZAKOŃCZENIE

Pracownicy socjalni, naukowcy zajmujący się problematyką rodzinną, politycy społeczni wciąż stawiają sobie pytania: jak pomagać rodzinie? jakie podejmować działania, by czynić tę pomoc bardziej skuteczną i efektywną? Pytania te stają się nadzwyczaj aktualne w kontekście przemian, jakim podlega współczesna rodzina. Takie zjawiska jak indywidualizacja, autonomizacja czy ekspertyzacja determinują nową jakość i specyfikę problemów rodzinnych. Stają się one coraz bardziej złożone, specjalistyczne, nasycone indywidualnymi i sytuacyjnymi cechami [Biernat, 2010, s. 20]. Tak jak coraz trudniej mówić o dominującym modelu życia rodzinnego czy „typowej rodzinie”, tak niemożliwe staje się wypracowanie jedynie słusznych, niezawodnych procedur i metod działania obejmujących wszystkie potencjalne problemy. W warunkach ciągłej zmiany ekspercki model pomagania dezaktualizuje się – zróżnicowanie i zmienność warunków życia poszczególnych rodzin są tak duże i wzajemnie sprzeczne, że nie jest możliwe formułowanie ogólnych dyrektyw. Swoiste konstelacje sytuacji życiowej każdej rodziny powodują bardzo daleko idącą indywidualizację podejmowanych działań.

Nie zmienia to jednak oczekiwań, że profesjonalna praca socjalna na rzecz rodziny musi się opierać na logicznie uporządkowanym i chronologicznym działaniu [Robertis, 1996]. Oznacza to, że, aby działać profesjonalnie i skutecznie, musimy postępować przede wszystkim w sposób przemyślany, respektując kolejne fazy pracy socjalnej, począwszy od wszechstronnej analizy i oceny sytuacji, poprzez wypracowanie projektu działania, stopniowe wprowadzanie zmian, systematyczną ewaluację, aż do zakończenia interwencji. Ten schemat profesjonalnego działania nakreśla pewną kolejność postępowania (niezmienną dla każdego działania uporządkowanego, celowego), ale nie narzuca konkretnych rozwiązań, zapewniających sukces. Zarysowany w książce model działania należy zatem traktować jako podstawę, na której doświadczony pracownik socjalny może stosować różne rozwiązania i metody, które w danej sytuacji wydają mu się najwłaściwsze.

Warto także pamiętać, że spoiwem łączącym poszczególne etapy działania jest praca nad kontaktem i porozumieniem, gdyż to, co najważniejsze w pracy socjalnej, dokonuje się w bezpośredniej osobistej relacji między pracownikiem socjalnym i członkami rodziny. Instytucja wyznacza ogólne ramy tej relacji, ale to jej uczestnicy, ich osobowość, kompetencje, wyznawane wartości i postawy nadają jej ostateczny kształt. W ponowoczesnych koncepcjach pomagania akcentuje się podmiotowe i indywidualne

traktowanie człowieka poprzez dawanie mu prawa do samostanowienia o sobie, wolności wyboru, możliwości przedstawienia swojego punktu widzenia na daną sprawę. Toteż w pracy socjalnej coraz wyraźniej zaczynają dominować rozwiązania i podejścia, które uwzględniają wewnętrzny potencjał rodziny, oparty na jej naturalnych siłach i możliwościach, ujmujący rodzinę jako funkcjonalną całość, która jest w stanie samodzielnie wygenerować rozwiązania. Zaprezentowane w tym opracowaniu podejście oparte na empowermentcie sytuuje pracownika socjalnego w roli osoby ułatwiającej dokonywanie zmian poprzez nieingerujące, zdystansowane towarzyszenie rodzinie, tworzenie warunków do lepszego wzajemnego zrozumienia. Drogą do nawiązania kontaktu ma być dialog, wzajemna wymiana, dzielenie się, tworzenie wspólnoty, uzgadnianie, towarzyszenie. Dotychczasowe tradycyjne rozwiązania oparte na eksperckiej postawie pracownika socjalnego, który „wie, jak zaradzić problemom”, stają się nieprzydatne. Współczesny pracownik socjalny pomaga nadać sensowny kierunek pracom nad problemem, ale wszelkie decyzje i ostateczny kształt rozwiązania pozostawia tym, którzy tych problemów doświadczają. Przykładem praktycznego podejścia odzwierciedlającego idee empowermentu mogą być mediacje rodzinne, które zostały w tym opracowaniu przedstawione jako jeden z wielu możliwych sposobów wprowadzania zmian w życiu rodziny.

Kończąc rozważania, chciałabym jeszcze raz podkreślić, że praca socjalna na rzecz rodziny jest zawsze procesem niezwykle trudnym, nieprzewidywalnym, dlatego też wymagającym od jej realizatorów wyjątkowych kompetencji merytorycznych i osobowych, zwiększających refleksyjność oraz świadomość własnej roli zawodowej. Trzeba też pamiętać, że na ostateczny kształt pracy z rodziną wpływa instytucja, w której ten proces jest realizowany. W tym opracowaniu celowo został pominięty aspekt instytucjonalny, by proponowanym rozwiązaniom nadać bardziej uniwersalny charakter. Każdy pracownik socjalny musi mieć jednak świadomość, że poszczególne instytucje w znaczący sposób będą modyfikować zakres i metody pracy z rodziną.

